ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక - 1997 జనవరి 1

యజ్ఞం

నేను ఉద్యోగంచేస్తాననగానే మా ఆయన సరేననడం నాకెంతో సంతోషాన్ని కలిగించింది.

నా ఉద్యోగ ప్రయత్నంలో ఆయన నాకు సహకరిస్తుంటే, నేను పొంగిపోయాను.

భార్యకి ఉద్యోగం చేసుకునే స్వేచ్ఛ ఉందని గుర్తించిన ఆయన్ని భర్తగా పొందినందుకు నేను గర్వపడ్డాను. నా మొదటి నెల జీతం అందుకున్న రోజున ఆనందం పట్టలేక, ఆ జీతాన్ని అలాగే తీసుకువెళ్ళి ఆయన చేతుల్లో పెట్టేసినప్పుడు, "మైత్రేయీ, ఇది నీ సంపాదన. నీ ఖర్చుల కోసం వాడుకో. నీకు నచ్చిన చీరలూ, నగలూ కొనుక్కో. రేపే నీ పేరున బేంక్ అకౌంట్ తెరిచి, అందులో ఈ డబ్బు వేసేద్దాం" అని అన్న ఆయన్ని దైవంగా ఆరాధించడం మొదలెట్టాను.

నేను ఆఫీసుకి వెళ్తున్న కొత్తలో ఆయన నాకు ఇంటి పనుల్లో కొంత సాయం చేస్తాననేవారు.

"మీకెందుకు శ్రమ? ఈ పనులు నాకు కొత్తా కావు, కష్టమూ కావు" అని ఆయన్ని ఆ పనుల నుండి తప్పించేసి, నేనే చేసుకుంటోంటే చాలా నొచ్చుకున్నట్లు - "ఉద్యోగంచేస్తూ బాగా శ్రమపడుతున్నావు మైత్రేయీ" అని అన్నారాయన.

"చెయ్యగలిగినన్నాళ్ళూ చేస్తాను. చెయ్యలేని రోజున మానేస్తాను" అన్న నా సమాధానానికి బదులుగా "నువ్వు ఉద్యోగం మానెయ్యద్దు మైత్రేయీ, బాగా చదువుకున్నావు. చదివిన చదువు వృథా అయిపోతుందని బాధపడాల్సి వస్తుంది. అలా రాకుండా ఉండడం కోసమైనా ఉద్యోగం చెయ్యి అని చెప్పిన ఆయన మాటలు నాకు పన్నీటి జల్లుల్లా, అమృతపు చినుకుల్లా అనిపించాయి.

ఇరవై నాలుగేళ్ళు నన్ను పెంచి పెద్ద చేసిన అమ్మానాన్నలకు దూరంగా వచ్చేస్తున్నప్పుడు నాకు బాధా, భయం కలిగాయి.

ఇంకో నగరంలోనో, దేశంలోనో మంచి ఉద్యోగం సంపాదించుకున్న పిల్లాడు తల్లి తండ్రులని వదిలి వెళ్ళడానికి ఎలా ఫీలవుతాడో నాకు తెలియదు. ఆడపిల్లగా పుట్టిన నాకు అది తెలిసే అవకాశం లేదు.

పెళ్ళయి, పుట్టింటి నుండి వెళ్ళిపోతున్న అమ్మాయి మాత్రం చాలా మథనపడుతుందని నేను ప్రత్యక్షంగా అనుభవించి తెలుసుకున్నాను. తనవాళ్ళను వదిలి, ఇంకోకరితో జీవితం గడపడానికి వెళ్లడం అంత సులభం కాదు.

ఆడది అలా చేస్తుండకపోతే, ఇన్ని తరాలుగా సమాజం ఇలా నడిచి ఉండేది కాదు.

నేను ఆడదాన్ని. పుట్టినింటిని వదిలి భర్త ఇంటికి వచ్చిన దాన్ని. భర్త ఇంటిలోనే ఉండాల్సినదాన్ని. ఆయనకు వంశోద్ధారకుల్ని అందించవలసిన దాన్ని.

ఈ సంగతులన్నీ నాకు తెలుసు. ఈ జ్ఞానాన్ని నా చుట్టూ ఉన్న సమాజం నాకు ఇన్నేళ్ళూ అనుక్షణం నేర్పుతూనే ఉంది. ఈ భావాలను నాలో భాగంగా చేసేసుకున్నాను. అలాంటి నాకు అన్ని విధాలా సహకరించే భర్త దొరకడం నా అదృష్టం అనుకున్నాను.

పెళ్ళయిన కొన్నాళ్ళకు "అమ్మానాన్నలని చూడాలని ఉంది. వెళ్ళివద్దామా?" అని నేనడిగితే - "నువ్వెళ్ళిరా" అని నన్ను పంపించారు. పంపిస్తూ "అమ్మానాన్నల్ని చూసిన ఆనందంలో నన్ను మరిచిపోక, తొందరగా రా" అని ఆయన అన్నందుకు, అమ్మ ఇంకో రెండు రోజులు ఉండమని బలవంత పెట్టినా, ఆయనకు భోజనం కుదరదని చెప్పి వచ్చేశాను.

ఆ తర్వాత కొన్నాళ్ళకు అమ్మ నన్ను చూడాలనుందని ఉత్తరం రాసింది.

"అమ్మ రమ్మంటోంది వెళ్ళనా?" అని ఆయన్ని అడిగాను.

"మొన్ననేగా వెళ్ళావు" అని అన్నారాయన.

"అమ్మా నాన్నలకి ఎవరున్నారు నేను తప్ప అన్నాను. ఇంకో నెలాగి సంక్రాంతికి వస్తానని రాయలేవా మైత్రేయీ" అని నన్ను ఆయన కోరితే, ఆయన కోరికను కాదనలేకపోయాను.

సంక్రాంతికి వారం రోజులు ముందు, నన్ను తీసుకురమ్మని అమ్మ ఆయనకి నాన్న చేత ఉత్తరం రాయించింది.

"వెళ్తావా?" అని అడిగారాయన.

"మీరు రారా?" అని అడిగాను నేను.

"నేను వస్తే అల్లుడి మర్యాదలు చెయ్యాలని శ్రమపడి పోతారు వాళ్ళు. మావగారు రిటైరైపోయారు. ఆయనకి వచ్చే పెన్షన్ డబ్బుతో కాలం గడిపేస్తున్నారు వాళ్ళు. నేను రావడం వాళ్ళకి ఇబ్బంది."

"అయిన వాళ్ళు వస్తే ఎవ్వరూ ఇబ్బంది అనుకోరు."

"నువ్విలా చిన్నబుచ్చుకోకు మైత్రేయీ. వాళ్ళకి డబ్బు ఇబ్బంది ఉన్నమాట నిజం.

అంతేగాక అక్కడికి వచ్చి ఉండడం నాకూ కష్టమే. అక్కడ ఇల్లు ఇరుకు. సదుపాయాలు సరిగ్గా ఉండవు. నీకైతే. మీ అమ్మానాన్నల దగ్గరకి వెళ్ళడం కాబట్టి బానే ఉంటుంది."

"మీ ఇష్టం" అని నేనొక్కదాన్నీ ఊరెళ్ళాను.

ఆయన అమ్మా నాన్నల ఆర్థిక పరిస్థితి గురించి మాట్లాడేవరకు, నేను ఎక్కువగా ఆలోచించలేదు. ఉద్యోగం కూడా నేను డబ్బు కోసం చెయ్యడం మొదలెట్టలేదు.

ఉద్యోగం చెయ్యకుండా ఇళ్లకి అంకితమైపోతున్న స్త్రీలు, తమ చుట్టూ వున్న ప్రపంచాన్ని పూర్తిగా అవగాహన చేసుకునే అవకాశాన్ని కోల్పోతున్నారని అనిపించడం వల్లా –

అమ్మా, అమ్మమ్మా తరాల స్త్రీలు చదువు ఉద్యోగం లేక ఇంట్లోనూ, బయటా తమ కంటూ ఓ స్థిరమైన ఉనికిని సంపాదించుకోలేకపోయారని ఆలోచించడం వల్లా నేను ఉద్యోగంలో చేరాను.

అమ్మ ఉద్యోగం చెయ్యలేదు. నాన్న జీతం నెల సరి ఖర్చులకు సరిపోయుంటుంది. నన్ను చదివించడం వాళ్ళకు తలకు మించిన భారం అయ్యుంటుంది. ఒక్క కూతురినే అవడం వల్ల, ఆ భారాన్ని మోసి ఉంటారు వాళ్ళు.

నాన్నకి వచ్చిన ప్రావిడెంట్ ఫండ్ డబ్బు నా పెళ్లికి ఖర్చయిపోతుందని నాకు బాగా తెలుసు.

"కట్నం ఇస్తున్నావా నాన్నా" అని అడిగితే "ఎవరికోసం తల్లీ కట్నం ఇస్తున్నది. నీ సుఖం కోసం కాదూ?" ఇస్తున్నది ఎవరికో కాదుగా, నిన్ను జీవితాంతం చూసుకోబోయే నీ భర్తకేగా" అని నన్ను మాట్లాడనీయకుండా చేసేసి, తన ప్రావిడెంట్ ఫండ్‌లో చాలా భాగం కట్నంగా ఇచ్చేశారు నాన్న.

ఆ డబ్బులో చాలా భాగం మగపెళ్ళివారి పెళ్ళి ఖర్చులకైపోతే, మిగిలిన కొంత, మా యిద్దరి పేరునా బేంక్‌లో ఉంది.

వస్తున్న పెన్షన్ డబ్బు చాలకనేమో కొందరు పిల్లలకు ట్యూషన్లు చెప్తున్నారు నాన్న. డబ్బు కోసం అమ్మానాన్నా అవస్థ పడుతున్నారని, వాళ్ళు చెప్పకపోయినా అర్థమైంది నాకు.

ఇంటికి తిరిగి వచ్చాక అదే మాట అన్నాను ఆయనతో. "వాళ్ళు నిరాడంబర జీవులు మైత్రేయీ. వాళ్ళకి కోరికలు లేవు. డబ్బు మీద అనవసరమైన యావ లేదు. వాళ్ళ జీవితం అలా హాయిగా గడిపెయ్యనియ్యి" అని ఆ విషయం గురించి నేను మళ్ళీ మాట్లాడకుండా చేసేశారాయన.

అయినా ఆ ఆలోచన నన్ను వదలలేదు.

నేను ఉద్యోగం చెయ్యడం మొదలుపెట్టినప్పట్నుంచీ, నా సంపాదనలో కొంత డబ్బుని అమ్మానాన్నలకి పంపించాలన్న కోరిక కలగసాగింది నాలో.

ఆయన నెలా నెలా వాళ్ళమ్మ నాన్నాలకి కొంత డబ్బు పంపుతారు. నేను నా జీతంలోంచి కొంత డబ్బును మా అమ్మానాన్నలకు పంపిద్దామనుకున్నాను. ఆ విషయం ఆయనతో ఎలా ప్రస్తావించాలో తెలియలేదు. అసలెందుకు ప్రస్తావించాలన్న ప్రశ్న ఒక పక్క వున్నా ఆయనతో చెప్పకుండా డబ్బు పంపించలేకపోయాను.

ఆయనకి చెప్పకుండా పంపిస్తే ఏం అంటారో, అనుకుంటారోనని నాకు భయం. చెప్తే వద్దంటారేమోనని కూడా భయం. అంత వరకూ ఆయన ఏ విషయంలోనూ నన్నేమీ అనలేదు. అనేందుకు అవకాశం ఇవ్వలేదు. ఈ విషయంలో ఏమంటారో తెలియదు. ఉద్యోగం చేస్తున్నది నేను. నేను సంపాదిస్తున్నానన్న మాటే కానీ, నా డబ్బు మీద నాకేమీ అధికారం కలగలేదు. ఆయన ఆ అధికారాన్ని ఇచ్చినట్లు చూపించారు కానీ, నాకు ఆ అధికారం దక్కలేదు. అధికారం ఒకరు ఇస్తే వచ్చేది కాదు. అదిఎవరికి వారు పుచ్చుకోవాల్సిందేనని తెలిసి కూడా నేను ఆ అధికారాన్ని పొందలేకపోయాను.

అంతేకాదు. మొదట్లో ఆయన ఇంటి పనుల్లో సాయం చేస్తానన్నా వద్దన్న నేను. తర్వాత ఎప్పుడైనా ఏదైనా అవసరానికి, ఆయన సాయం కోరితే ఆయన విసుక్కుంటూ ఆ సాయం చేసేవారు. ఆయన విసుక్కుంటారని తెలిసి నేను అడగడం మానేశాను.

నా ఉద్యోగం వల్ల నాకు నా సంపాదనని ఇష్టం వచ్చినట్లు ఖర్చు పెట్టడం కుదరలేదు కానీ, ఇంటా బయటా పని పెరిగింది.

నా తోడి ఉద్యోగినులతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు వాళ్ళు కూడా నేను పడుతున్న కష్టం పడుతున్నట్లు తెలిసింది.

ఆ సమయంలోనే ఆయన చెల్లెలి పెళ్ళి కోసం అప్పు చెయ్యాల్సి వచ్చింది. ఆ అప్పు తీర్చడానికి నెలనెలా కొంత డబ్బు నా జీతంలోది అవసరమైంది.

"ఏం చేస్తాం మైత్రేయీ, నన్ను కని పెంచి పెద్ద చేసిన వాళ్ల ఋణం నేను తీర్చుకోవద్దూ? వాళ్లకి మాత్రం సాయం చేసేవాళ్ళెవరున్నారు నేను తప్ప? కొన్నాళ్ళు కష్టపడితే ఈ అప్పు తీరిపోతుంది. అప్పుడు నీజీతం అంతా బేంక్‌లోనే వేద్దాం. అయినా అందులోంచి నువ్వేం ఖర్చు చెయ్యడం లేదుగా ఎప్పుడో మన పిల్లల చదువులకోసమో, పెళ్ళిళ్ళ కోసమో, కట్టుకుంటే, ఇల్లు కట్టుకోవడంకోసమేగా మనం ఆ డబ్బుని ఉపయోగించేది" అని అన్నారాయన.

ఆ డబ్బు అవసరం మా అమ్మానాన్నలకి కూడా ఉందన్నది ఆయన దృష్టిలోనే

లేదు. ఆ మాటే ఆయనతో చెప్దామనుకున్నాను. నేను నెలనెలా కొంత సొమ్ము అమ్మానాన్నలకి పంపిస్తానని అందామనుకున్నాను. "నేను మావాళ్ళకి పంపిస్తున్నాను కాబట్టి నువ్వూ మీ వాళ్లకి పంపిస్తాననంటున్నావు" అని అంటారనిపించింది. అదీ కాక ఆయన తన చెల్లెలి పెళ్ళికి చేసిన అప్పు భారాన్ని మోస్తున్న సమయంలోనే మరి కొంత భారాన్ని ఆయన నెత్తిన పెట్టడం బావుండదనిపించింది. అందుకే అప్పుడు ఏమీ అనలేదు.

అప్పుడే కాదు. ఆ తరువాత ఎప్పుడూ కూడా నేను నా డబ్బుని నా వాళ్ళ కోసం ఖర్చు పెట్టడం గురించి మాట్లాడలేకపోయాను. అసలది నా డబ్బుగా మిగలలేదు. మా ఇద్దరిదీ అయిపోయింది. అలా అయ్యాక అది ఇంటి ఖర్చుల్లో కలిసిపోయింది. ఆయన అమ్మానాన్నల అవసరాలకీ, చెల్లెలి అవసరాలకీ వెళ్లిపోయింది.

అమ్మానాన్నలని చూడడానికి వెళ్ళిన ప్రతీసారి, తిరిగి వెళ్ళగానే ఆయనతో పోట్లాడి అయినా వాళ్లకి కొంత డబ్బు పంపించాలనుకునేదాన్ని. తిరిగి వచ్చాక ఆ విషయం ప్రస్తావించగలిగేదాన్ని కాదు.

కొన్నాళ్ళకి డబ్బు ఇవ్వలేకపోతున్నందుకు కాదు. ఇస్తానని ఆయనకి చెప్పలేకపోతున్నందుకు బాధ కలిగింది. ఎందుకు చెప్పలేకపోతున్నానో, చెప్పలేకపోతున్నందుకు నన్ను నేను తిట్టుకునేదాన్ని. ఎన్నోసార్లు ఏం చెప్పాలో ఎలా చెప్పాలోనని మనస్సులో చెప్పుకు చూసుకునేదాన్ని.

అలా చెప్పలేకపోవడానికి కారణం ఆలోచించాను. నా స్నేహితురాళ్ళు కొందరితో దీని గురించి ముచ్చటించాను. అందులో కొందరు ఉద్యోగం చేస్తున్న వాళ్ళు, కొందరు చెయ్యని వాళ్ళు అందరూ నా పరిస్థితిలోనే వున్నారు. ఎవ్వరికీ ఆర్థికస్వాతంత్ర్యం లేదు.

ఉద్యోగం చేస్తున్న వాళ్లకీ, చెయ్యని వాళ్ళకీ కూరలో, ఇంటికి కావల్సిన సరుకులో కొనడానికి స్వేచ్ఛ ఉంది. ఒక పెద్ద ఖర్చు చెయ్యడానికి - అదీ అ ఖర్చు తన కుటుంబ సభ్యుల కోసం అయినప్పుడు - నా స్నేహితురాళ్ళలో ఒక్కరు కూడా స్వయంగా నిర్ణయం తీసుకోలేకపోతున్నారు. వాళ్ళ భర్తలు తమ సొంత సంపాదనని కాక తన భార్యల సంపాదననైనా వాళ్ళకి చెప్పకుండా ఖర్చు చెయ్యడానికి వెనుకాడ్డం లేదు.

ఈ పరిస్థితి కష్టంగా అనిపించింది నాకు. ఉద్యోగం చేస్తే స్త్రీలకి ఆర్థికస్వాతంత్ర్యం వస్తుందనీ అందులోంచి భర్తతో సమానమైన హోదా వస్తుందనీ నేను చదివింది నిజం కాదేమోననిపించింది.

నేను ఆరు నెలల గర్భవతిగా వున్నప్పుడు పురుడు ఈ ఊళ్ళోనే పోసుకుంటానని అన్నప్పుడు "అదేంటి మైత్రేయీ అలా అంటావు? నువ్వు ఒక్కదానివే ఏం చేసుకుంటావు? అత్తగారు నీకు కావల్సింది చేసిపెడతారు. హాయిగా మీ ఊరెళ్ళి పురుడు పోసుకో. తొలికానుపుకి నువ్వు పుట్టింటికి రాకపోతే మీ అమ్మగారు మాత్రం ఊరుకుంటారా?" అని నన్ను లాలించి పుట్టింటికి పంపించేశారు.

పెళ్ళయిన కొత్తలో ఇలాంటి మాటలు అర్థం కాక, ఆనందించేదాన్ని. కొన్నాళ్ళ వివాహజీవితం తర్వాత, భర్తలు ఏ సమయాల్లో భార్యలతో ఏం మాట్లాడుతారో అర్థం చేసుకున్నాక ఇలాంటి లాలింపు మాటల గూఢార్థం బోధపడింది.

కానుపు ఖర్చుతోనూ, శ్రమతోను కూడుకున్న పని. అది అమ్మానాన్నల దగ్గర అయిపోతే పుట్టిన పిల్లనో, పిల్లాడినో తెచ్చుకుని హాయిగా ఆడుకోవచ్చు ఆయన.

అమ్మ దగ్గరకి వెళ్ళడం వారి కిష్టంలేని పని కాదు. ఇలా వెళ్ళడం నాకిష్టం లేదు.

పైకి ఏమీ అనకుండా పుట్టింటికి బయలుదేరాను. నేనేమీ అనకపోవడం వల్లనే ఆయనకి నన్నేమీ అనాల్సిన అవసరం రాలేదు. నేను భార్యగా నా పాత్రను పోషిస్తున్నంత కాలం ఆయన మంచి మనిషిగా ఉండగలిగారు.

పురుడయ్యాక, మూడునెలల పిల్లనీ, నన్నూ తీసుకెళ్ళడానికి వచ్చారు ఆయన. ఆయనతో చెప్పి అమ్మా నాన్నల్ని తీసుకువెళ్దామనుకున్నాను నేను. నలుగురం కూర్చుని ఉండగా "నేను ఒక్కదాన్నీ చేసుకోలేను అమ్మా – కొన్నాళ్ళు నువ్వు వచ్చి సాయం చెయ్యాలి" అని అన్నాను.

వెంటనే ఆయన "మనకోసం కాకపోయినా, మనవరాలి కోసం అయినా వస్తారావిడ. మావగారే కొన్నాళ్ళు ఒంటరిగా ఇక్కడ ఇబ్బంది పడాలి" అని అన్నారు.

"ఈ వయస్సులో నేను శ్రమ పడే బదులు, మీరే ఆ శ్రమేదో పడండి" అని నాన్న అనలేదు.

'నాన్నని కూడా తీసుకువెళ్దాం' అని నేనూ అనలేదు. ఆయన ఏదన్నా అంటే కాదనడం నాకు చేతకాదు. అలా అనడానికి నాకు భయం. ఆ భయం స్వరూపం నాకు అర్థం కాదు. అదెందుకో తెలియదు.

ఆడదిగా పుట్టినందుకు నా అభిప్రాయాలు నా భర్త దగ్గర చెప్పడానికి నేను జంకాల్సి వస్తోంది. గట్టిగా నా అభిప్రాయాన్ని చెప్పగలననే ధైర్యం లేదు నాలో. ఈ పిరికిమందుని నాకు నా చుట్టూ ఉన్న సమాజం చిన్నప్పటి నుండి పోస్తూనే ఉంది. ఆ మందు ప్రభావాన్ని నా చదువూ, నా ఉద్యోగం, నా సంపదనా, నా తెలివితేటలూ, నా అందం ఏవీ పోగొట్టలేకపోయాయి.

పిల్లతో తిరిగి వచ్చిన నాకు అమ్మ ఉన్నన్నాళ్ళు హాయిగా గడిచిపోయింది. ఆవిడ వెళ్ళాక ఉద్యోగానికి వెళ్ళి రావడం, ఇంటిపనులు చేసుకోవడం, పిల్లని చూసుకోడం కష్టమైపోయాయి. పిల్లకి అప్పుడప్పుడు ఆరోగ్యం బాపుండకపోవడం, పనిమనిషి చాలాసార్లు మానేస్తుండడం, ఆఫీసులో తోటి ఉద్యోగినుల సమస్యలని తక్కిన ఉద్యోగులు అర్థంచేసుకోలేకపోవడం ఇవన్నీ నా కష్టాన్ని ఇంకా పెంచాయి. ఆయనకి తోచినప్పుడు ఆయన కొంత సాయం చేసేవారు. ఆ చేయడంలో "నీకు సాయం చేస్తున్నాను సుమా" అన్న ధోరణి బాగా కనిపించేది.

"మీ నాన్నగారు ఎపుడైనా మీ అమ్మగారికి ఇలాసాయం చేసి ఉంటారా?" అని అడిగేవారు.

మా అమ్మ ఉద్యోగం చెయ్యలేదు. ఆవిడ సంపాదన ఆయన ఖర్చు చెయ్యలేదు. ఆవిడకి ఇంటి చాకిరీ ఒక్కటే. నాకు ఆఫీసులోనూ, ఇంటిలోనూ చాకిరీ అని అందామనుకుని మానేసేదాన్ని.

ఆయన్ని ఏదన్నా అంటే, ఆయనా నన్నేదో అంటారు. మాటా మాటా పెరిగితే సుఖ శాంతులు ఉండవు. శాంతిలేని కాపురం కన్నా కొంత శ్రమ పడడమే నయం. కాస్త ఓర్పుతో సహించగలిగితే రోజులు వెళ్ళిపోతాయి.

ఇలాంటి వేదాంతం కర్మభూమిలో పుట్టిన అందరికీ ఎంతో కొంత అబ్బుతుంది. ఈ వేదాంత ధోరణిలోనే కొంత కాలం గడిచింది. పిల్ల స్కూలుకు వెళ్ళిరావడం మొదలైంది. ఖర్చులు బాగా పెరిగాయి.

ధరలుపెరిగే కొద్దీ, అమ్మా, నాన్నల ఇబ్బంది పెరిగింది. అమ్మకి ఒంట్లో బాలేదని పెద్ద డాక్టర్లకు చూపించడానికి తీసుకువచ్చారు నాన్న. డాక్టర్లకి చూపించాక – "ఆపరేషన్ చెయ్యాలన్నారు. పాతిక వేలవుతుందన్నారు. ఊరికి వెళ్ళి డబ్బు పోగు చేసి మళ్ళీ తీసుకువస్తాను" అన్నారు నాన్న.

"ఈ ఊళ్ళో డాక్టర్లందరూ అంతేనండీ మావగారూ డబ్బు మనుషులు. అక్కర్లేని వాటికి కూడా ఆపరేషన్లు చేస్తామంటారు. మీ ఊళ్ళో డాక్టర్లే నయం. రోగుల్ని కాస్త శ్రద్ధగా చూస్తారు. అక్కడ చూపించండి. తర్వాత చూద్దాం" అన్నారాయన. నాన్న అమ్మని తీసుకుని వెళ్ళిపోయారు. వాళ్ళు అలా వెళ్ళిపోవడం నాకు బాధగా అనిపించింది. నన్ను కనిపెంచిన వాళ్ళు, నా దగ్గర ఉండి వైద్యం చేయించుకుందామని వస్తే, నేను వాళ్ళకి ఏమీ సాయం చేయలేకపోతున్నానన్న బాధ నా గుండెల్ని కోసేసింది.

నాలో సహనం చచ్చింది.

"మా వాళ్ళని బలవంతంగా పంపించేశారు. పాపం అమ్మ ఆరోగ్యం ఏమీ

బాగాలేదు. అక్కడ ఏం వైద్యం చేయించుకుంటారు?" అని అడిగాను. "కన్న వాళ్ళ ఆరోగ్యం గురించి ఆలోచించడం సహజం మైత్రేయీ. వాళ్ళు అంత ఖరీదైన వైద్యాన్ని ఎలా భరించగలరు?" అని అడిగారు ఆయన.

"నేను ఇన్నాళ్ళు సంపాదించినదంతా ఏం చేసుకోను? నా నెత్తినేసి కొట్టుకోనా? అమ్మ అవసరానికి పనికిరాని ఈ సంపాదన ఎందుకు నాకు? అసలు నేనీ ఉద్యోగం చెయ్యగలుగుతున్నానంటే అందుకు కారణం వాళ్ళు నాకు చదువు చెప్పించడమే కదా" అని అన్నాను నేను.

"నీ సంపాదన అని మనం విడిగా ఏమీ దాచలేదు. అంతా ఖర్చయిపోయింది. అంతేగాదు. మనం ఇలా ఇష్టం వచ్చినట్లు ఖర్చు చేసేస్తే, తరువాత మన అవసరాలకి ఏం మిగులుతుంది? పిల్ల చదువూ, పెళ్ళీ లేవూ?" అని అన్నారు.

"అదే మీ అమ్మకి అవసరం అయితే ఏం చేస్తారు?" అని అన్నాను.

"అనవసర ప్రసంగం చెయ్యకు. మా అమ్మ ఆరోగ్యంగా ఉంది. ఆవిడనలా ఉండనీ, నీ శని నోరు పెట్టకు" అన్నారాయన కోపంగా. నేను ఆయనకి నచ్చని విషయం ప్రస్తావించేసరికి ఆయన ఇన్నాళ్ళూ ధరించిన శాంతి ముసుగుని తీసేశారు. మగాడిగా అధికారంగల భర్తగా అవతారం ఎత్తారు. నేను ఇన్నాళ్ళు ఏం జరుగుతుందని భయపడి మాట్లాడకుండా ఉన్నానో, అదే జరిగింది. నేను అణకువ గల భార్యగా ఉన్నంతకాలం ఆయన మంచి మనిషి వేషం వేసుకున్నారు. నేను స్వేచ్ఛ కోరే స్త్రీగా మాట్లాడగానే, ఆయన అధికారం గల భర్తగా అయిపోయారు.

అంతవరకూ వచ్చాక, ఇంక ఆగలేక "నేను ఉద్యోగం చేసి సంపాదించుకున్న డబ్బు నాది. దాన్ని నా వాళ్ళకోసం ఖర్చుపెట్టుకునే హక్కు నాకు లేదా?" అని అడిగాను.

"మైత్రేయీ, హక్కుల గురించి మాట్లాడకు! నువ్వు వాళ్ళని చూసుకోవాలనుకుంటే, నువ్వు అక్కడికి వెళ్ళి చూసుకో, మొగుడన్నాక వాడి మీద కాస్త గౌరవం ఏడవాలి. నాకది లేదు. అదే లేకపోతే మనం ఇంక కలిసి ఉండడం కష్టం. ఎప్పుడు వెళ్ళాలనుకుంటే అపుడు వెళ్ళిపో, ఏ ట్రైనుకి టిక్కెట్టు కావాలోచెప్పు. కొని తీసుకు వస్తా, పిల్లకి టిక్కెట్టు అక్కర్లేదు" అని రుసరుసలాడుతూ వెళ్ళిపోయారు.

నేను ఇన్నాళ్ళూ దేని గురించి భయపడ్డానో అర్థమైంది నాకు. ఆయన మాటని కాదంటే, నన్ను అమ్మా, నాన్నల దగ్గరకి పిల్లని తీసుకుని వెళ్ళిపొమ్మన్నారు. కాపురం నిలబెట్టుకోవాలంటే, నేను ఆయన మాట వినాలి.

కాపురం నిలబెట్టుకోవాలనే తాపత్రయం ఆయనకు లేదు. అవసరం నాది. నేనూ, నా పిల్ల వెళ్ళిపోయినా ఆయనకు పరవాలేదు. వెళ్ళిపోకుండా ఉండే బాధ్యత నాది.

పిల్ల భవిష్యత్తుని దృష్టిలో ఉంచుకుని నేను కాపురం వదులుకోలేను. విడాకులు పిల్లకి తండ్రిని లేకుండా చేస్తాయి. నాకు సమాజంలో భర్త అండ లేకుండా చేస్తాయి. అవి అమ్మా, నాన్నలకి ఇష్టమైనవి కావు.

నేను కాపురం వదులుకోలేను. అంటే నేను ఆయన దగ్గర ఆయనకు ఇష్టం వచ్చినట్లు ఉండాలి. నన్ను ఆయన దగ్గర ఉంచుకోవాల్సిన అవసరం ఆయనకు లేదు. ఉండాల్సిన అవసరం నాకుంది. ఆడదిగా నేను నా భర్తకి కావాలి – వ్యక్తిత్వం ఉన్న ఒక స్త్రీగా కాదు. నా సంపాదన కావాలి ఆయనకు. అది నా వాళ్ళకు దక్కకూడదు.

ఇది నా ఒక్కదాని సమస్యా కాదు. నాలా చాలామంది ఉన్నారు. చిన్నవీ, పెద్దవీ ఉద్యోగాలు చేస్తూ, ఇంటా, బయటా శ్రమపడుతూ, తమ సంపాదనల మీద తమకే అధికారం లేనివాళ్ళు.

ఇంత శ్రమపడుతూ నేనెందుకు ఉద్యోగం చెయ్యాలా అని ఆలోచించాను. నేనే కాదు, నాలాంటి చాలామంది ఆడవాళ్ళు నాలాగాకష్టపడుతూ, సంసారాలు గడవడానికి ఉద్యోగాలు చెయ్యక తప్పడంలేదు. అయితే నేను ఉద్యోగం చెయ్యడానికి అంతకన్న బలమైన కారణం ఒకటుంది.

రెండు మూడు తరాల ముందు ఉద్యోగాలే కాదు, చదువులు కూడా లేవు ఆడవాళ్ళకి. చదువుకోవాలనుకున్న అమ్మాయిలు ఎన్నో సమస్యలని ఎదుర్కొని, చదువుకున్నారు. అలా ఒకటి రెండు తరాల స్త్రీల శ్రమ ఫలితంగా, ఆడవాళ్ళకి చదువుకునే మార్గం ఏర్పడింది. స్త్రీకి విద్య అవసరం అన్న గుర్తింపు వచ్చింది. ఆడవాళ్ళు చదువుకోగలుగుతున్నారు. తల్లితండ్రులు అంతకు ముందు ఆడపిల్లలకి చదువు చెప్పించడం వృధా అనుకునేవారు. ఇప్పుడు ఆ పరిస్థితి చాలా వరకు మారింది. ఇంకా మారుతుంది.

ఉద్యోగాలూ అంతే. ఇప్పుడు ఉద్యోగం చేస్తున్న స్త్రీలు కష్టపడుతున్నారు. కొన్ని తరాలుగా తమలో పెరిగిన గుణాలని, పురుషులైనా, స్త్రీలైనా ఒక్కసారిగా వదిలించేసుకోలేరు. వాటిని వదిలించుకుందుకు కొంతకాలం పడుతుంది.

మగవాళ్ళందరూ చెడ్డవాళ్ళు కాదు. వాళ్ళకి స్త్రీలు శత్రువులు కారు. తల్లిదండ్రులు ఆడపిల్లలని మగపిల్లలతో సమంగా చూడడం నేర్చుకుంటున్నట్లు, మగాళ్ళూ భార్యలని తమతో సమంగా చూసుకోడం నేర్చుకుంటారు. కొన్నితరాలుగా ఆధిపత్యం అనుభవించిన మగజాతి దాన్ని ఒక్కసారిగా వదిలేసుకోలేదు. అలాగే స్త్రీలూ బానిస భావాన్ని అంత తొందరగా వదిలించుకోలేరు.

చాలామంది స్త్రీలు ఉద్యోగం చేస్తోంటే తరువాత తరానికి ఉద్యోగం చెయ్యడం సామాన్యమైన విషయం అవుతుంది. అప్పుడు భార్యాభర్తలు సమానమైన బాధ్యతలు స్వీకరించగలుగుతారు.

ఈ మార్పు వస్తోంది. ఈ తరం ఆడవాళ్ళలో చాలామంది కష్టపడుతూ, భర్త సహకారం లేకుండా, ఆర్థిక స్వతంత్రం పొందకుండా ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. తరువాత తరం వాళ్ళకి ఈ కష్టం కొంత తగ్గుతుంది. ఇంకో రెండు మూడు తరాలకి ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం వస్తుంది. అప్పుడు సమానత దానంతట అదే వస్తుంది.

ఏ ఉద్యమంలోనైనా కొందరు కష్టపడాలి. నష్టపోవాలి. ఇప్పుడు నాలాంటి వాళ్ళం ఆ కష్టం పడుతున్నాం. ఎంత కష్టమైనా నేను ఈ ఉద్యోగం మానను. విడాకులు తీసుకోను. కొన్ని అసమానతలు ఉన్నాయని కుటుంబ వ్యవస్థని కూలదోసుకుంటే, విశృంఖలత్వం, విచ్చలవిడితనం విజృంభిస్తాయి. అది ఎవ్వరికీ మంచిది కాదు.

నాకీ కష్టం తప్పదు. ఇలా రెండు మూడు తరాల స్త్రీలు నాలా కష్టపడితే, ముందు తరాల స్త్రీలు హాయిగా ఉండగలుగుతారు.

ముందు తరాల స్త్రీలు తమ భర్తలతో సమంగా స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు అనుభవించగలుగుతారని తలచుకుంటే నాకెంతో ఆనందంగా ఉంది.

నా మనవరాలో, మునిమనవరాలో సుఖపడ్డం కోసం, నేను సమిధను అవుతున్నందుకు నాకెంతో గర్వంగా ఉంది.